

Before you Sign

တၢ်လီၤတၢ်ဝုၤ

တၢ်တူၢ်လိၤမုၢ်ဘၣ်သ့, တချးလၢသုဒိကနၢ် ဖိးခးဒီးဘၣ်န့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ဖိးခးအံၤ တၢ်မၤအိၣ်ထီၣ်အိၣ် ဒ်သိးကမၤ စၢၤဒုးသ့ၣ်ညါနၢ်ပၢ်သ့ လၢတၢ်သိၣ်တၢ်သီခွဲးယၢ်အိၣ် လၢအိၣ်ထီၣ်အိၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. သုမ့ၢ်သ့ၣ်ညါသုခွဲးသုယၢ် ဒီးသုမ့ၢ်ဒါတဖၣ်န့ၣ် သုကသ့ယုထၢတၢ် လၢအကဘၣ်ဘျးသုတၢ်အိၣ်မူ လၢခဲဒုဒ်အပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်အဂ့ၢ်ဒိၣ်ဝဲ လၢသုကဘၣ်သ့ၣ်ညါ ဖိးခးတဖၣ်အံၤ တမ့ၢ်တၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ် လၢကဘၣ်လိၤဒီးတၢ်သိၣ်တၢ်သီ လၢသုတၢ်အိၣ်အသးအဂီၢ်ဘၣ်. မ့ၢ်ဒုဒ်အဟ့ၣ်သ့ တၢ်ဝုၤတၢ်ကျိၤဘၣ်ယး မ့ၢ်သ့ၣ်မုၢ်ဂီၤ တၢ်သိၣ်တၢ်သီအဝုၤအကျိၤအခိၣ်တီတဖၣ် လၢတၢ်သုအိၣ်လၢ သုတၢ်အိၣ်အသးအဂီၢ် ကသ့ဝဲဒုဒ်န့ၣ်လီၤ.

တနံၤအံၤ ပကကတီၤသကိးဘၣ်ယး တၢ်လီၤတၢ်ဝုၤ လၢအိၣ်ထီၣ်အိၣ်ပူၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၤတၢ်ဝုၤကဲထီၣ်ဖဲ ပှၤတဂၤမၤတၢ် လၢသ့ၣ်ညါ ဝဲတၢ်ကမၤ မ့တမ့ၢ် လုၢ်သ့ၣ်ခါပတၢ်တၢ်သိၣ်တၢ်သီန့ၣ်လီၤ. ပှၤမၤကမၤတၢ်ဖိ ကျဲးစးလီၤန့ၣ်ပှၤဂၤ ဒ်သိးကမၤတၢ် လၢကကဲထီၣ်တီၢ်စ့ မ့တမ့ၢ် တၢ်ဘၣ်ဘျးတမံၤမံၤ လၢပှၤမၤကမၤတၢ်ဖိအဂီၢ်လီၤ. တၢ်အံၤကဲထီၣ်အသးသ့ဝဲ လၢကျဲးအါဘိလိး. လၢဖိးခးအံၤအပူၤ ပကကတီၤဘၣ်ယး ဝုၤကျိၤတၢ်ဘျး (identity theft) ဒီးနမ့ၢ်တူၢ်ဘၣ်တၢ်န့ၣ် နဘၣ်မၤဒ်လဲၣ်န့ၣ်လီၤ.

ဝုၤကျိၤတၢ်ဘျးမ့ၢ် တၢ်သုန့ၣ်န့ၣ်ဝုၤကျိၤတၢ်ကစီၣ် လၢပှၤအဂၤတဂၤ မ့တမ့ၢ် ပှၤတကူၢ် လၢနတဟ့ၣ်အိၣ်အခွဲးဘၣ်န့ၣ်လီၤ. အခီပညီ တၢ်ဘျးယုမၤန့ၢ် ပၢ်ဖျိၣ်န့ၣ်ဝုၤကျိၤ ဒ်ပစံးတၢ်အသိး နမံၤ, အိၣ်ဖျိၣ်မုၢ်န့ၣ်, အိၣ်တၢ်လီၤ, SIN နီၣ်ဂံၢ်, လံၣ်ဒီကီၢ်, စုတးတၢ်ကစီၣ် ဒီးအဂၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ဒ်သိးကဟ့ၣ်တၢ်အဂီၢ်န့ၣ်လီၤ. ပှၤတဂၤ မ့တမ့ၢ် ပှၤတဖုကသုန့ၣ်ဝုၤကျိၤတဖၣ် ဒီးမၤလီၤဂၢ်အသး လၢအမ့ၢ် နၤ ဒီးအိးထီၣ်နစုတးအစ့ၢ်, ယုလိၣ်စ့ မ့တမ့ၢ် ပှၤဟံၣ်ဃီယုလိၣ်စ့, မၤန့ၢ် GST/HST ဒီးမၤစ့ၤလီၤ, မၤလူၤတၢ်, ဟ့ၣ်က့ၤတၢ်, တၢ်ဘၣ်ဘျး, တၢ်ဟ့ၣ်စုကခွဲ မ့တမ့ၢ် စ့ဟဲန့ၣ်အသ့ဟ့ၣ်က့ၤ လၢတၢ်ဂၤအါမံၤအကျိၤလီၤ.

ကျဲးအိၣ်ဝဲအါဘိ လၢပှၤတတီၤတလီၤဘၣ်တဖၣ်အံၤအဂီၢ် လၢအကမၤန့ၢ်န့ၣ်ဝုၤကျိၤန့ၣ်လီၤ. အခီ, ကဟ့ၣ်နစုထၢၣ် လၢတၢ်ဝုၤအံၤ နကြး ပလီၢ်နသး, နကြးဟးစိၣ်ထဲဒုဒ်တၢ်မနုၤတဖၣ်ဗီၤလဲၣ် လၢတနံၤဒီးတနံၤနတၢ်အိၣ်မူအပူၤ ဒီးဟးစိၣ်ဒုဒ်ထဲန ID တခါဗီၤ, ဒ်နီၣ်ကါ လဲစ့ၣ်အသိးန့ၣ်လီၤ. တၢ်ဒ်န့ၣ်လဲၣ်ဒီကီၢ်တဖၣ်န့ၣ် နကြးပၢ်အိၣ်ဘၣ်ဘၣ်ဘၢဘၢ ဒီးဟးစိၣ်ဒုဒ်အိၣ်ထဲလၢ နလိၣ်ဘၣ်ဝဲအဆၢကတီၢ်ဗီၤ န့ၣ်လီၤ. အဝဲသ့ၣ်လဲၣ်ကွၢ်ယုမၤန့ၢ်န့ၣ် လၢနတၢ်တပျီၣ်ဒါအပူၤသ့စ့ၢ်ကိးလီၤ. နမ့ၢ်တပလီၢ်နသး လၢနစုးကွံာ်တၢ်ကွံာ်လံၣ်လဲၣ်, စးခိ, လံၣ်ကွဲးနီၣ်, စုတးလံၣ်ပၢ်ဖျိ, ခြးဒီးခး, တီၢ်စုလၢနဟ့ၣ်လီၤ လၢတၢ်မၤအဂီၢ်အဝုၤအကျိၤ ဒီးကွံာ်ဆူတၢ်တပျီၣ်ဒါပူၤန့ၣ် ပှၤမၤန့ၢ်န့ၣ် နကျိၤ လၢအလုၢ်ဒိၣ်ပှၤဒိၣ်တဖၣ် သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ဖဲနထုထီၣ်စ့လၢ ATM အခါ ပှၤကွၢ်ဒိဖျိနဖံဘၣ်ဒိၣ် ဒီးထံၣ်နတၢ်ခူသ့ၣ် PIN နီၣ်ဂံၢ် သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. ထီဘိနဘၣ်ပလီၢ်နသး ဒီးမၤဘၢန PIN နီၣ်ဂံၢ် လၢနမိၢ်ပှၤဒီးနစု ဖဲနထုထီၣ်စ့ လၢစုတးအခါမ့ၢ်ဝုၤ ဖဲနပှၤတၢ်အခါ

Before you Sign

မုၢ်ဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. တၢ်ကစီၣ်တၢ်ဘျၢၣ် (Data Theft) မၤအသးဖဲ ပှၤမၤတၢ်အာဖိဟ့ၣ်န့ၣ်န့ၣ်လီၤ. လၢနဒီၣ်ဖူထၢၣ်အပူၤ မ့တမ့ၢ် network န့ၣ်လီၤ. တၢ်အံၤကဲထီၣ်အသးသ့ဝဲ လၢနဒီၣ်ဖူထၢၣ်ဒၣ်န့ၣ် မ့တမ့ၢ် တၢ်မၤလီၢ်ဒီၣ်ဖူထၢၣ် ယုၣ်ဒီးဒီၣ်ဖူထၢၣ်အတၢ်ဆဲးကျိး လိာ်သး လၢနမၤသကိး တၢ်ဖဲးတၢ်မၤ န့ၣ်လီၤ. တၢ်လီၢ်တၢ်ဂ့ၤ လၢပှၤညီၣ်န့ၣ်မၤဝဲန့ၣ် ကိးဝဲအမံၤလၢ ဖဲးဂံၢ် (P-H-I-S-I-N-G) န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကတိၤဖဲးဂံၢ်န့ၣ် တၢ်သူအိၣ်လၢအက တဲဖျါ တၢ်လီၢ်တၢ်ဂ့ၤဒီၣ်ဖူ သူအံၤမ့ မ့တမ့ၢ် လီၢ်တဲစိ ဒီးပၢ်မၤအသးလၢ အမ့ၢ်ဒီၣ်ပံၤန့ၣ်အနီၣ်ကီၢ် ဖိသိးနကပၢ်ဖျိၣ်နစ့ ဒီးမၤသကိးယုၣ်တၢ် ဒီးအိၣ် ဒီးဟံးန့ၣ်န့ၣ်လီၤ. ကဆုၢ်န့ၣ်န့ၣ်အံၤမ့တၢ်ကစီၣ် ဒီးကိးနၤလၢလီၢ်တဲစိ ဒီးတဲနၤလၢဖျါလီၤဂၢ် ဖိပှၤမၤတၢ်မၤ အနီၣ်ကီၢ်ဒီၣ်ဖူဝဲလီၢ် မ့တမ့ၢ် ပဒီၣ်အတၢ်ကၠာကၠာ ဘၣ်ယးပှၤန့ၣ်လီၤထံကီၢ်, ပှၤဘၣ်ကီၢ်ဘၣ်ခဲ, ခဲန့ၣ်ထံကီၢ်ဖိဝဲလီၢ် (Refugees Citizenship Canada) မ့တမ့ၢ် ခဲန့ၣ်ကျိၣ်စ့ကၠာ (Canada Revenue Agency) န့ၣ်လီၤ. အံၤမ့ မ့တမ့ၢ် လီၢ်တဲစိကတဲဝဲ တၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ်ပၢ်ထီၣ်ဘၣ်ယး တၢ်ဘၣ်တၢ်ဘၢလၢနစ့တၢ်စ့အဂီၢ် အဒိ-နတၢ်ဟဲန့ၣ်လီၤကီၢ်အံၤ

တၢ်လီၤပျံၤကဲထီၣ်ဖဲ IRCC န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်မၤတဲးဆၢအၢၣ်လီၤမၤလီၤတၢ် န့ၣ်န့ၣ်လီၤအနီၣ်ကီၢ်န့ၣ် နကဘၣ်တၢ်ကီၤလီၤ. တၢ်အဂ့ၢ်ဒီၣ်လၢ နကဘၣ်သ့ၣ်ညါမ့ၢ်ဝဲ တၢ်ကၠာကၠာ လၢအမၤတၢ်တီတီလီၤလီၤအနီၣ်ကီၢ်န့ၣ် တယုထီၣ်န့ၣ်န့ၣ်လီၤဒီၣ်ဖူအံၤမ့ ဒီးလီၢ်တဲစိနီတဘျီဘၣ်. န့ၣ်မ့ၢ်ဒီးန့ၣ်အံၤမ့ လၢနတသ့ၣ်ညါလီၤတၢ် ဘၣ်န့ၣ် တဘၣ်တဲးဆၢတၢ်နီတမံၤတဂ့ၤ. မ့ၢ်မ့ၢ်တဲး ကွၢ်တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲ ဖိအံၤမ့ပၢ်ဖျါဝဲအသိး တဖၣ် လီၤတၢ်လီၤဆဲးတက့ၢ်. တဘၣ် သူလီၢ်တဲစိ ဒီးတၢ်အိၣ်တၢ်ဆိးအလီၢ် ဖိအံၤမ့ပၢ်ဖျါဝဲန့ၣ်တဂ့ၤ. ကိးစိ မ့တမ့ၢ် လဲၤကွၢ်လၢ နကစၢ် တၢ်လီၢ်တၢ်ကျဲ ဖဲတၢ်မၤလီၢ်အိၣ်ဝဲ န့ၣ် ဒီးသံကွၢ်သံဒီးတဲနၢ်ပၢ်တၢ် လၢနဒီးန့ၣ်ဘၣ်အိၣ်တက့ၢ်. မ့ၢ်မ့ၢ်အနီၣ်ကီၢ်န့ၣ် ပှၤဖဲန့ၣ် တဖၣ် ကအၢၣ်လီၤမၤဂၢ်ကျၢၤနတၢ်ဂ့ၢ်ကီၢ် လၢနကဘၣ်မၤအိၣ်န့ၣ်လီၤ.

န့ၣ်ကွဲးစးအဂ့ၢ်ကတၢ်ဒၣ်လဲၣ် န့ၣ်မ့ၢ်တူၢ်ဘၣ် ဂ့ၢ်ကျိၣ်တၢ်ဘျၢၣ်အတၢ်လီၤအိၣ်န့ၣ်န့ၣ် တၢ်အပတီၢ်တဖၣ်အိၣ်ဝဲ လၢနကဘၣ်မၤအိၣ်ချ့ချ့ ဖဲန့ၣ်ညါအိၣ်တဘျီယီၤန့ၣ်လီၤ. အဆိကတၢ် ကိးကျၢၤပၤကီၢ်ပလံးဖိတက့ၢ်. အဝဲကဟ့ၣ်နၤ ပလံးအတၢ်ပၢ်ဖျါနီၣ်ဂံၢ်လီၤ. လၢခံတခါ နကဘၣ်ကိးကျၢၤနစ့တၢ် ဒီးဒြးဒဲးဒီးပံၤန့ၣ် ဒီးတဲအိၣ်တၢ်လၢအမၤအသးဒီးနၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. သန့ၤထီၣ်အသးလၢပှၤသူနဂံၢ်န့ၣ်လီၤ. ဆဲးအါလံအဖိခိၣ် ကလဲၤဘၣ်ဒိးဒြးဒဲးအယုၣ် (Credit Rating) အယီ နကဘၣ်ကိးကျၢၤ ခဲန့ၣ်ဒြးဒဲးတၢ်ပၢ်ဖျါကၠာမိၢ်ပှၤခံခါ (Canada's two main credit reporting agencies) န့ၣ်လီၤ. ကိးကျၢၤစ့ၢ်ကိး Equifax ဖဲ ၁-၈၀၀-၄၆၅-၅၁၆၆ ဒီး Trans Union ဖဲ ၁-၈၀၀-၆၆၃-၉၉၈၀ ဒီးတဲအိၣ်လၢ ကပၢ်ထီၣ် “ပလီၢ်သးတၢ်လီၤတၢ်ဂ့ၤ” (Fraud Alert) လၢနဂ့ၢ်ကွဲးနီၣ်အလံၤပှၤ တက့ၢ်. ကိးကျၢၤစ့ၢ်ကိး Busters National Call Centre လၢအဘၣ်တၢ်ပၤဆုၢ်အိၣ်လၢ Royal Canadian Mounted Police ဒီးမ့ၢ်ပှၤအိၣ်ဒီးမ့ၢ်ဒါ လၢကလူၤယုပှၤလံၤအိၣ်လီၤအိၣ်တၢ်ဖိ အတၢ်လဲၤက့ၤအကျိၣ်အကျဲ ဒီးမၤစၢၤပှၤ လၢအဘၣ်တၢ်လီၤအိၣ်အိၣ်န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်ဆဲးကျိးအိၣ်သ့ဝဲ ၁-၈၈၈-၄၉၅-၈၅၀၁ န့ၣ်လီၤ. န့ၣ်မ့ၢ်ဘၣ်ယိၣ်တၢ် လၢဂ့ၢ်ကျိၣ်တၢ်ဘျၢၣ်ကယုမၤအၢၣ်န့ၣ် တၢ်လီၤအဂ့ၢ်ဒီၣ်အိၣ်ဝဲ တနီၤ လၢနကဘၣ်ဆဲးကျၢၤအိၣ်န့ၣ်လီၤ. တဘျီတခိၣ် ဂ့ၢ်ကျိၣ်တၢ်ဘျၢၣ် ကဂ့ၢ်ကွဲးစးဆိတလဲ လံၤပဂ့ၢ်ကဟဲဆူန့ၣ်အိၣ် အလီၢ်အကျဲ ဒီး Canada Post အယီ နကြးကိးတဲကျၢၤအဝဲသ့ၣ်ဖဲ ၁-၈၆၆-၈၆၅-၆၃၀၁ ဒီးမၤလီၤတၢ်တၢ်ဆိတလဲ တမၤအသးနီၤတမံၤဘၣ် န့ၣ်လီၤ. Passport Canada န့ၣ်န့ၣ်ကိးကျၢၤသ့ဖဲ ၁-၈၀၀-၅၆၅-၆၆၆၆ န့ၣ်လီၤ. သံကွၢ်ဒီးမၤလီၤတၢ်ပှၤမၤတၢ်အာဖိ တဟဲမၢ် လီၣ်န့ၣ်ဘၣ် လံၤခိၣ်ကီၢ် (Passport) အသီ လၢနမံၤတဂ့ၤန့ၣ်လီၤ. လၢခံကတၢ် နကိးကျၢၤ ၁-၈၀၀-၆၂၂-၆၂၂၂ ဒီးယုသ့ၣ်ညါတၢ်

Before you Sign

၎်တၢ်ကျိၤဘၣ်ဃး နကဘၣ်ဆီတလဲန ID ကး ဒ်လဲၣ် လၢအမ့ၢ်ဝဲ တၢ်အိၣ်ဆူၣ်အိၣ်ချကး, နီၣ်သိလ့ၣ်ခွဲးလဲစ့ၣ်, SIN နီၣ်ဝံၣ် ဒ်အလိၣ်ဘၣ်ဝဲအသိးန့ၣ်လီၤ.

ပမ့ၢ်လၢလၢ သုကထံၣ်န့ၣ် ဖိခး အံၤမ့ၢ်တၢ်ကစီၣ် လၢအယူလိၣ်ဖိးလိၣ် ဒီးတၢ်သိၣ်တၢ်သီ လၢအဘၣ်ဃးဒီး ဝဲၣ်ကျိၤတၢ်ဘျၣ် ကဘၣ်ဒီး တဒၢလီၤသုသးဒ်လဲၣ် ဒီးသုမ့ၢ်တူၢ်ဘၣ်တၢ်လၢအယံ ဒီးသုကဘၣ်မၤတၢ်မနုၤလဲၣ်န့ၣ်လီၤ.

တၢ်ဘၣ်ထွဲ/တၢ်အဝံၣ်ခိၣ်သ့ၣ် - နတၢ်သံကွၢ်ဘၣ်ဃးတၢ်ဝဲၣ်အိၣ်တီအံၤ မ့ၢ်အိၣ်ဒီးဝဲန့ၣ် ဝံသးစူၤက့ၤကဒါက့ၤဆူ ပုၤလၢအမၤစၢၤန့ၣ် မ့တမ့ၢ် တၢ်ကဂ့ၢ်ကဂီၢ်လၢအတဲဘၣ်န့ၣ် ဘၣ်ဃးဒီးဖိးခးအံၤန့ၣ်တက့ၢ်. နဒိၣ်ဖျူထၢၣ်မ့ၢ်အိၣ်န့ၣ် နလဲၤယုကွၢ်အီၤဖဲ stepstojustice.ca မ့တမ့ၢ် settlement.org န့ၣ်သ့ဝဲ လၢနကသ့ညါအါထီၣ် တၢ်ဝဲၣ်တၢ်ကျိၤတဖၣ်န့ၣ်လီၤ. နမ့ၢ်သ့ၣ်ညါတ့ၢ်လံ နတၢ်လိၣ်ဘၣ်တၢ်ဟ့ၣ်ကူၣ် လၢအဘၣ်လိၣ်ဖိးဒုဒီးဒီးတၢ်သိၣ်တၢ်သီ, တၢ်မၤစၢၤဆီၣ်ထွဲ မ့တမ့ၢ် ပုၤကကတိၢ်န့ၣ်တၢ်လၢနဂီၢ်န့ၣ် ဝံသးစူၤကိးကျါ **Legal Aid Ontario** ဖဲလီတဲစိၤ ၁၈၀၀-၆၆၈-၅၂၅၈ မ့ၢ်ဟးထီၣ်တသီတုၤယဲၣ်သီ စးထီၣ်လၢဂီၤဒီ ၈ န့ၣ်ဂံၣ် တုၤဟါဒီ ၅ န့ၣ်ဂံၣ်သ့ဝဲန့ၣ်လီၤ. မ့ၢ်ထီၣ်တၢ်ဆၢကတီၢ် (EST) လၢတၢ်ကမၤစၢၤန့ၣ်အဂီၢ် အိၣ်ဝဲဒီးပုၤကတိၢ်တၢ်အကျိၣ် ၃၀၀ အဘျဲၣ်န့ၣ်လီၤ. တၢ်ကဂ့ၢ်ကဂီၢ် လၢအမၤစၢၤဆီၣ်ထွဲဖိးခး လၢတိၢ်စ့တဖၣ်မ့ၢ်ဝဲ **The Law Foundation of Ontario, The YWCA St. Thomas-Elgin** မ့ၢ်ပုၤလၢအဘၣ်မူဘၣ်ဒါ လၢတၢ်ဝဲၣ်အံၤအဂီၢ်လီၤ.